

M.A. (Previous) Examination, 2023
SANSKRIT
Third Paper
(भारतीय दर्शनम्)

Duration of Examination: 3 Hours
परीक्षा की अवधि: 3 घण्टा

Max. Marks: 100
पूर्णांक: 100

Instructions to the Candidates:

परीक्षार्थी के लिए निर्देश:-

नोट : सभी प्रश्न करना अनिवार्य है

- प्र.1: (अ) अधोलिखितासु कारिकासु कयोश्चिद् द्वयोः व्याख्या करणीया-
- (i) मूलप्रकृतिरविकृतिमहदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त।
षोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः।।
- (ii) असदकरणादुपादानग्रहणात् सर्वसम्भवाभावात्।
शक्तस्य शक्यकरणात् कारणभावान्च सत्कार्यम्।।
- (iii) पुरुषस्य दर्शनार्थं कैवल्यार्थं तथा प्रधानस्य।
पङ्गवन्धवदुभयोरपि संयोगस्तत्कृतः सर्गः।
- (iv) रङ्गस्य दर्शयित्वा निवर्तते वर्तकी यथा नृत्यात्।
पुरुषस्य तथाऽऽत्मानं प्रकाशय विनिवर्तते प्रकृतिः।।
- (आ) सांख्यकारिकानुसारं पुरुषबहुत्वं विवेचयत। (संस्कृतेन)
अथवा
सांख्यकारिकानुसारं गुणत्रयं वर्णयताम् (संस्कृतेन)
- 7½+7½=15
- 10
- प्र.2: (अ) अधोलिखित गद्यावतरणस्य सप्रसंङ व्याख्या कार्या-
यथार्थानुभवः प्रमा
- अथवा
तस्य तृतीयं, ज्ञानं परामर्शः
- 8
- (आ) कयोश्चिद् द्वयोः सप्रसंङ व्याख्या कार्या-
- (i) साधकतमं करणम्
- (ii) आप्तवाक्यं शब्दः
- (iii) लिङ्गपरामर्शोऽन्दुमानम्
- (iv) तस्य करणं त्रिविधम्
- 6+6=12
- (इ) कयोश्चिद् द्वयोः टिप्पणी लेख्या :
- (i) उपमान प्रमाणम्
- (ii) समवायीकारणम्
- (iii) षड्विधसन्निकर्षः
- 5+5=10

(iv) अनैकान्तिक-हेत्वाभासः

प्र.3. (अ) कयोश्चिद् द्वयोः अवतरणयोः सप्रसङ्ग व्याख्या कार्या-

- (i) साधनचतुष्टयसम्पन्नः प्रमाता।
- (ii) अज्ञानस्यावरणविक्षेपनामकमस्ति शक्तिद्वयम्
- (iii) समाधिर्द्विविधः सविकल्पको निर्विकल्पकश्चेति।
- (iv) वस्तु सच्चिदानन्दान्ताद्वयं ब्रह्म। अज्ञानादि सकल जडसम्भूतोऽवस्तु।

7½+7½=15

(आ) केषाञ्चन पञ्चप्रश्नानुमुत्रराणि संस्कृतेन लेखनीयानि-

- (i) 'वेदान्तसारः' ग्रन्थः केन दर्शनेन सह समबद्धः अस्ति ?
- (ii) कति अनुबन्धाः ? नामानि लिखत।
- (iii) कानि प्रायश्चित्तकर्माणि ?
- (iv) शीतोष्णादिद्वन्द्वसहिष्णुता का ?
- (v) सूक्ष्मशरीरस्य कति अवयवानि ?
- (vi) पञ्चीकरणं केन दर्शनेन सह सम्बद्धः अस्ति ?
- (vii) अतत्त्वतोऽन्यथा प्रथा किम् उदीरितः ?
- (viii) श्रद्धा का ?
- (ix) वेदान्तस्य विषयः कः ?
- (x) वस्तुन्यवस्तु आरोपः किम् उच्यते ?

2×5=10

प्र.4. (अ) कयोश्चिद् द्वयोः व्याख्या कार्या-

- (i) यागादिरेव धर्मः
- (ii) स च विधिमन्त्रनामधेयनिषेधार्थवादभेदात् पञ्चविधः।
- (iii) अङ्गप्रधानसम्बन्धबोधको विधिर्विनियोगविधिः।
- (iv) शब्दसामर्थ्यं लिङ्गम्।

5+5=10

(आ) कयोश्चिद् द्वयोः टिप्पणी कार्या-

- (i) आर्थी भावना
- (ii) श्रुतिलक्षणम्
- (iii) अधिकारविधिः
- (iv) निषेधलक्षणम्

5+5=10

*****